

Bibliografski opis neknjižne građe prema odredbama objedinjenoga izdanja ISBD-a

Barbarić, Ana

Source / Izvornik: **Knjižnice u procjepu : stručna obrada neknjižne građe : zbornik radova, 2014, 1 - 16**

Conference paper / Rad u zborniku

Publication status / Verzija rada: **Published version / Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:219281>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-04-02**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

KNJIŽNICE U PROCJEPU

Stručna obrada neknjižne građe

Zbornik radova

Glavna urednica Dunja Holcer

Knjižničarsko društvo Sisačko-moslavačke županije
Sisak, 2014.

**BIBLIOGRAFSKI OPIS NEKNJIŽNE GRAĐE PREMA ODREDBAMA
OBJEDINJENOGA IZDANJA ISBD-A**

**BIBLIOGRAPHIC DESCRIPTION OF NON-BOOK MATERIALS
ACCORDING TO THE RULES OF THE CONSOLIDATED EDITION OF
THE ISBD**

Ana Barbarić

Katedra za bibliotekarstvo

Odsjek za informacijske i komunikacijske znanosti

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

abarbari@ffzg.hr

UDK/UDC 025.321.4:026.06](083.74)

Pozvani rad / Invited paper

Sažetak

U izdanju Međunarodnoga saveza knjižničarskih društava i ustanova (International Federation of Library Associations and Institutions – IFLA) objavljeno je 2011. godine objedinjeno (konsolidirano, ujednačeno) izdanje Međunarodnoga standardnoga bibliografskog opisa (International Standard Bibliographic Description – ISBD) čiji se prijevod u izdanju Hrvatskoga knjižničarskog društva očekuje 2013. Novouvedena Skupina 0: Oblik sadržaja i vrsta medija najveća je novost koju donosi objedinjeno izdanje iz 2011. kao prvo izdanje ISBD-a koje broji devet skupina bibliografskog opisa. U radu će se predstaviti Skupina 0, uključujući izraze za bilježenje oblika sadržaja i vrste medija različitih kategorija neknjižne građe. Slijedi osvrt i na preostale skupine objedinjenoga izdanja ISBD-a, s ciljem ukazivanja na određene novosti u izradbi bibliografskog opisa za različite kategorije neknjižne građe.

Ključne riječi: ISBD, objedinjeno izdanje, neknjižne građa

Summary

The consolidated edition of the International Standard Bibliographic Description (ISBD) was published by the International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA) in 2011. Croatian Library Association will publish the Croatian translation in 2013. Newly introduced Area 0: Content Form and Media Type is the major change in the 2011 consolidated edition which is the first ISBD edition with nine bibliographic description areas. The paper gives an overview of the Area 0 including Content Form and Media Type expressions for the different types of non-book materials. What follows is an overview of other areas of the ISBD consolidated edition with the aim of pointing out certain changes in cataloguing of the different types of non-book materials.

Keywords: ISBD, consolidated edition, non-book materials

Uvod

Hrvatska knjižničarska, napose kataložna, zajednica upoznata je sa spajanjem sedam specijaliziranih ISBD-a u jedinstveni standard. Zbog toga ćemo se u uvodnom dijelu tek ukratko osvrnuti na kronologiju izradbe objedinjenoga izdanja ISBD-a. No, prije toga samo bi istaknuli da je u hrvatskoj knjižničarskoj literaturi engleski izraz *consolidated*, koji se javlja u podatku o izdanju ovog standarda, preveden kao konsolidirani, ujednačeni te objedinjeni. To je i razumljivo jer je hrvatski prijevod još u pripremi, no kako je sad već izvjesno da će se u njemu rabiti izraz „objedinjeno izdanje“ ISBD-a, upravo ćemo taj izraz koristiti u ovom radu.

Skupina za pregled i preradbu ISBD-a (*ISBD Review Group*) koja djeluje pri IFLA-inoj Sekciji za katalogizaciju, utemeljila je 2003. Studijsku skupinu za razvoj ISBD-a (*Study Group on Future Directions of the ISBDs*). Upravo je ta Studijska skupina donijela preporuku o objedinjavanju kao mogućem i nadasve korisnom. Dorothy McGarry, predsjednica Studijske skupine za razvoj ISBD-a, još je 2005., na Međunarodnom skupu u čast 100-te godišnjice rođenja Eve Verona, održanom u Zagrebu, upoznala hrvatske knjižničare s radom na razvoju objedinjenoga izdanja Međunarodnoga standardnoga bibliografskog opisa.¹ Iako u studenom 2005., nije bila donešena konačna odluka hoće li objedinjeno izdanje zamijeniti specijalizirane ISBD-e, ipak je bilo jasno da standardu predstoji velika promjena. Promjena je potvrđena 2006. kada je u Seulu na 72. IFLA-inoj Općoj konferenciji i vijeću, Stalni odbor Sekcije za katalogizaciju donio konačnu odluku da objedinjeno izdanje ISBD-a zamijeni sedam specijaliziranih standarda.² Odluka je provedena u djelo godinu dana poslije, u Južnoafričkoj Republici, u Durbanu, kada je na 73. IFLA-inoj Općoj konferenciji i vijeću predstavljeno preliminarno objedinjeno izdanje ISBD-a.³ Time je Studijska skupina za razvoj ISBD-a, osnovana 2003., završila svoj rad te je brigu oko izradbe objedinjenoga izdanja ISBD-a, koje više neće nositi oznaku preliminarno, preuzela Skupina za pregled i preradbu ISBD-a. Prvobitno je objavljivanje objedinjenoga izdanja ISBD-a bilo najavljeno za 2009., da bi nakon toga još nekoliko puta bilo najavljivano i odgađano. Sigurno je dužini izradbe novoga izdanja standarda pridonijelo i rješavanje problematike, prvenstveno, *opće oznake građe*, no povezano s tim i *posebne oznake građe*, čime se

¹ McGarry, Dorothy. Razvoj Ujednačenoga međunarodnoga standardnoga bibliografskog opisa. // Zbornik radova / Međunarodni skup u čast 100-te godišnjice rođenja Eve Verona, Zagreb, 17. – 18. studenoga 2005. = Proceedings / International Conference in Honour of the 100th Anniversary of Eva Verona's Birth, Zagreb, November 17 – 18 2005; uredile, edited by Mirna Willer, Ana Barbarić. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo = Croatian Library Association, 2007. Str. 67-74.

² Escolano Rodríguez, Elena. Dorothy McGarry. Consolidated ISBD : a step forward. // World Library and Information Congress: 73rd IFLA General Conference and Council, 19-23 August 2007, Durban, South Africa [citirano: 2013-02-15]. Dostupno na: http://archive.ifla.org/IV/ifla73/papers/145-EscolanoRodriguez_McGarry-en.pdf

³ International standard bibliographic description : (ISBD) / recommended by the ISBD Review Group ; approved by the Standing Committee of the IFLA Cataloguing Section. Preliminary consolidated ed. München : K. G. Saur, 2007. Dostupno i na: http://www.ifla.org/files/assets/cataloguing/isbd/isbd-cons_2007-en.pdf

bavila ISBD-ova Studijska skupina za oznake građe (*ISBD Material Designations Study Group*). Dokument sa Skupinom 0: Oblik sadržaja i vrsta medija objavljen u prosincu 2009. kao amandman preliminarnom objedinjenom izdanju ISBD-a.⁴ No, to nije jedini dokument koji prati preliminarno objedinjeno izdanje. Kako ono ne sadrži, kao što je u specijaliziranim ISBD-ima bilo uobičajeno, dodatak s cjelovitim primjerima, i oni su objavljeni u posebnom dokumentu krajem 2009. Za izradbu tog dodatka bila je zadužena još jedna skupina povezana s ISBD-om, a riječ je o Studijskoj grupi za izradbu primjera za ISBD (*ISBD Example Study Group*).

Nacrt novoga objedinjenoga izdanja ISBD-a (koje više nema oznaku preliminarno) ponuđen je na javni pregled i slanje komentara u svibnju 2010. Na 76. IFLA-inoj Općoj konferenciji i vijeću, održanoj u Gothenburgu, u kolovozu 2010., pristigle su primjedbe raspravljene na sastancima Skupine za pregled i preradbu ISBD-a. Članovi Stalnog odbora Sekcije za katalogizaciju dobili su konačni nacrt (*final draft*) na usvajanje elektroničkom poštom 31. prosinca 2010., s rokom glasovanja do 31. siječnja 2011.⁵ Anders Cato, tadašnji predsjednik Stalnog odbora IFLA-ine Sekcije za katalogizaciju, obavijestio je elektroničkom poštom članove odbora 2. veljače 2011. kako je novo izdanje ISBD-a jednoglasno usvojeno.⁶ U srpnju 2011. objedinjeno izdanje ISBD-a, u engleskom izvorniku, objavljeno je kao tiskana i elektronička knjiga.⁷ Kako i ovo izdanje, poput preliminarnoga, ne sadrži dodatak s cjelovitim primjerima, zaseban dokument s cjelovitim primjerima prvobitno objavljen kao dodatak preliminarnom izdanju krajem 2009., prerađen je te objavljen na IFLA-inim mrežnim stranicama u kolovozu 2011. Nadopunjena i ispravljena verzija dodataka s primjerima postavljena je na IFLA-ine mrežne stranice u veljači 2013.⁸ Ističemo da dokument sadrži hrvatske primjere, koje je poslalo čak osam stručnjaka iz različitih hrvatskih knjižnica i sveučilišta.⁹

Hrvatsko knjižničarsko društvo sklopilo je ugovor s IFLA-om o pravu prijevoda na hrvatski jezik 8. studenoga 2011., nakon čega je i započeo rad na hrvatskom izdanju. Očekuje se da će prijevod biti objavljen u nizu Povremena

⁴ Area 0: Content form and media type area / recommended by the ISBD Review Group ; approved by the Standing Committee of the IFLA Cataloguing Section. December 2009, revised 28 December 2009 [citirano: 2013-02-15]. Dostupno na: <http://www.ifla.org/publications/isbd-area-0-content-form-and-media-type-area>

⁵ Cato, Anders. ISBD : International standard bibliographic description - Consolidated edition for approval. Poruka elektroničke pošte. 2010-12-31

⁶ Cato, Andres. ISBD : International standard bibliographic description - Consolidated edition - approved! Poruka elektroničke pošte. 2011-02-02

⁷ ISBD : International standard bibliographic description / recommended by the ISBD Review Group ; approved by the Standing Committee of the IFLA Cataloguing Section. Consolidated ed. Berlin ; München : De Gruyter Saur, 2011. Tiskana i elektronička knjiga može se kupiti na: <http://www.degruyter.com/view/product/178559>

⁸ Full ISBD examples : supplement to the preliminary consolidated edition of the International Standard Bibliographic Description (ISBD) / compiled by the ISBD Examples Study Group. Original ed. August 2011, rev. February 2013 [citirano: 2013-02-15]. Dostupno na: <http://www.ifla.org/publications/full-isbd-examples>

⁹ Isto, str. 29-33.

izdanja Hrvatskoga knjižničarskog društva do kraja 2013.

Pregled razvoja ISBD-a

Ukratko ćemo se osvrnuti i na povijest ISBD-a jer držimo da se iz pregleda razvoja standarda mogu, u velikoj mjeri, iščitati razlozi za njihovim objedinjavanjem u jedinstveni dokument.

Prvi značajan rezultat IFLA-inog napora u preispitivanju kataložne teorije i prakse u svrhu međunarodnog ujednačavanja kataložnih postupaka bio je skup kataložnih načela, koja su kasnije postala poznata pod nazivom *Pariška načela*, prihvaćenih na Međunarodnoj konferenciji o kataložnim načelima održanoj u Parizu 1961. No, pariška Konferencija predstavljala je tek prvi korak na putu međunarodnog ujednačavanja čega su bili svjesni i sudionici Konferencije, naglasivši važnost budućih inicijativa u jednom od zaključaka. Drugi prijelomni trenutak u međunarodnom ujednačavanju kataložnih postupaka predstavlja održavanje Međunarodnoga sastanka kataložnih stručnjaka (*International Meeting of Cataloguing Experts*) 1969. u Kopenhagenu gdje je prihvaćena odluka o uspostavljanju međunarodnih standarda za oblik i sadržaj bibliografskih opisa. Prvi standard objavljen na temelju te odluke 1971. bio je Međunarodni standardni bibliografski opis omeđenih publikacija (*International standard bibliographic description for monographic publications* – ISBD(M)).¹⁰ Godinu dana ranije međunarodni program Univerzalne bibliografske kontrole (*Universal bibliographic control (UBC) programme*) službeno je postao dijelom programa rada IFLA-e, što je vidljivo i iz objavljivanja spomenutog standarda. Uslijedilo je 1974. u Londonu, u prostorijama Britanske knjižnice, osnivanje i Međunarodnoga ureda za Univerzalnu bibliografsku kontrolu čija je zadaća bila bavljenje pitanjima UBC-a u najširem smislu, dakle problematikom međunarodne suradnje i razmjene bibliografskih podataka između svih zemalja svijeta.¹¹ Kako ostvarivanje tog programa nije moglo zastati samo na ujednačavanju kataložnoga, odnosno bibliografskoga opisa omeđenih publikacija odnosno knjiga, pod pokroviteljstvom IFLA-e je u narednih više od trideset godina, izrađen cijeli niz specijaliziranih standarda iz obitelji ISBD koje donose propise za izradbu bibliografskog opisa različitih vrsta knjižnične građe te jedan opći standard ISBD(G) koji je zamišljen kao osnova za pojedine specijalizirane ISBD-e, kako se oni ne bi međusobno

¹⁰ Byrum, John D. IFLA's ISBD programme : purpose, process, and prospects. // 3rd Meeting of Experts on an International Cataloguing Code (IME ICC3) December 12-14, 2005 Cairo, Egypt [citirano: 2013-02-19]. Dostupno na: <http://archive.ifla.org/imeicc3/pdf/papers-ISBD09-05.pdf>

¹¹ Verona, Eva. Univerzalna bibliografska kontrola i međunarodno ujednačavanje kataložnih postupaka. // Informatologia Jugoslavica 8, 1/4(1976), str. 5.

pretjerano razlikovali.¹² Pregled specijaliziranih ISBD-a te njihovih pojedinih izdanja donosimo u Tablici 1.¹³

Tablica 1. Pregled izdanja specijaliziranih ISBD-a

ISBD(M)	1. izd. 1971., 1. standardno izd. 1974., prerađena izd. 1978., 1987. i 2002.
ISBD(G)	1. izd. 1977., prerađena izd. 1992. i 2004.
ISBD(S)	1. izd. 1974., 1. standardno izd. 1977., prerađeno izd. 1988. (prerađeno izd. iz 2002. objavljeno pod naslovom ISBD(CR))
ISBD(CR)	2002. (ranija izd. objavljena pod naslovom ISBD(S))
ISBD(NBM)	1. izd. 1977., prerađeno izd. 1987.
ISBD(CM)	1. izd. 1977., prerađeno izd. 1987.
ISBD(CF)	1. izd. 1990. (prerađeno izd. iz 1997. objavljeno pod naslovom ISBD(ER))
ISBD(ER)	1997.
ISBD(A)	1. izd. 1980., prerađeno izd. 1991.
ISBD(PM)	1. izd. 1980., prerađeno izd. 1991.
Smjernice za primjenu ISBD-a na opis sastavnica	1. izd. 1988., prerađeno izd. 2003.

Hrvatsko knjižničarsko društvo, kao domaći nakladnik IFLA-inih izdanja, prijevodima je, uglavnom, slijedilo objavljivanje engleskih izvornika. Pregled hrvatskih prijevoda donosimo u Tablici 2.¹⁴ (Masnim su tiskom istaknute godine objavljivanja hrvatskih prijevoda pojedinih izdanja dok su godine izdanja izvornika navedene u zagradi. U slučaju nepostojanja hrvatskog prijevoda, taj je podatak naveden u zagradi uz godinu objavljivanja izvornika.)

¹² Na Stručnom skupu „Knjižnice u procjepu – stručna obrada neknjižne građe“, održanom 13. i 14. prosinca 2012. u Sisku, moglo se čuti pojedine katalogizatore da iznose kako upotrebljavaju ISBD(G) za izradbu kataložnih opisa jer on obuhvaća sve vrste građe. To nije najbolje rješenje jer na hrvatskom jeziku postoje prijevodi specijaliziranih ISBD-a za pojedine vrste građe, a u samom ISBD(G)-u je istaknuto kako on nije izravno namijenjen katalogizatoru u knjižnici ili nacionalnom bibliografskom središtu pri opisu neke jedinice knjižnične građe. *Usp.* Uvodne napomene. // ISBD(G) : Opći međunarodni standardni bibliografski opis : tekst s napomenama / priredila Radna grupa za izradbu općega međunarodnog standardnog bibliografskog opisa što ju je osnovala Komisija za katalogizaciju Međunarodne federacije bibliotekarskih društava i ustanova. Zagreb : Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1979. Str. 11.

¹³ Superseded ISBDs. // IFLA [citirano: 2013-03-02]. Dostupno na: <http://www.ifla.org/en/isbd-rg/superseded-isbd-s>

¹⁴ Društvena izdanja. // Hrvatsko knjižničarsko društvo [citirano: 2013-03-02]. Dostupno na: <http://www.hkdrustvo.hr/hr/izdanja/kategorija/drustvena/>

Tablica 2. Pregled hrvatskih prijevoda specijaliziranih ISBD-a prema izdanjima i godinama objavljivanja prijevoda

ISBD(M)	1. izd. 1971. (nije prevedeno), 1974. (1. standardno izd. 1974.), 1980. (prerađeno izd. 1978.), prerađeno izd. 1987. (nije prevedeno) i 2006. (prerađeno izd. 2002.)
ISBD(G)	1979. (1. izd. 1977.), prerađena izd. 1992. i 2004. (nisu prevedena)
ISBD(S)	1. izd. 1974. (nije prevedeno), 1978. (1. standardno izd. 1977.), 1992. (prerađeno izd. 1988.)
ISBD(CR)	2005. (izd. 2002.)
ISBD(NBM)	1981. (1. izd. 1977.), 1993. (prerađeno izd. 1987.)
ISBD(CM)	1981. (1. izd. 1977.), prerađeno izd. 1987. (nije prevedeno)
ISBD(CF)	1. izd. 1990. (nije prevedeno)
ISBD(ER)	2001. (izd. 1997.)
ISBD(A)	1. izd. 1980. (nije prevedeno), 1995. (prerađeno izd. 1991.)
ISBD(PM)	1. izd. 1980. (nije prevedeno), 2006. (prerađeno izd. iz 1991.)
Smjernice za primjenu ISBD-a na opis sastavnica	1989. (1. izd. 1988.), prerađeno izd. 2003. (nije prevedeno)

Potrebno je naglasiti kako je IFLA još 2007. odmah po objavljivanju preliminarnoga objedinjenog izdanja ISBD-a, sve specijalizirane ISBD-e (s izuzetkom *Smjernica za primjenu ISBD-a na opis sastavnica*) proglasila nevažećim odnosno povučenim. Prikaz trenutnog stanja donosimo u tablici 3.

Tablica 3. Vrijedeći IFLA-ina dokumenti iz obitelji ISBD-a

ISBD. Objedinjeno izd. 2011.	hrvatski prijevod u pripremi
Cjeloviti ISBD primjeri	sadržava hrvatske primjere
Smjernice za primjenu ISBD-a na opis sastavnica	1989. (1. izd. 1988.), prerađeno izd. 2003. (nije prevedeno) – vrijedeći dokument nije preveden na hrvatski jezik

Kako vrijedeći nacionalni kataložni pravilnik, *Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga* Eve Verone, sadržava odredbe za izradbu kataložnog opisa samo omeđenih publikacija, jasno je da će tek po objavljivanju objedinjenoga

izdanja ISBD-a u hrvatskom prijevodu, hrvatski katalogizatori dobiti vrijedeći međunarodni standard (iako ne tvrdimo da se pri izradbi zapisa ne bi mogli služiti i izvornikom). Što se tiče *Smjernica za primjenu ISBD-a na opis sastavnica*, postavlja se pitanje vrijedi li prevoditi desetljeće staru publikaciju ili, i dalje, čekati budući razvoj događaja (moguće novo izdanje ili ugrađivanje odredbi za opis sastavnica u neko buduće izdanje objedinjenoga ISBD-a).

No, vratimo se prikazu razvoja ISBD-a. Iz Tablice 1 vidljivo je da je u 80-tim godinama prošlog stoljeća proveden, po riječima Johna Byruma, projekt prve opće preradbe (*the first general review project*).¹⁵ Prvi od tri temeljna cilja projekta prve opće preradbe bio je ujednačavanje odredbi specijaliziranih ISBD-a u svrhu povećavanja dosljednosti. Iako su ISBD(A) i ISBD(PM) u prerađenom izdanju objavljeni 1991., ISBD(G) 1992., a ISBD(ER) čak 1997., što još spada u projekt prve opće preradbe, u 90-tim godinama prošlog stoljeća pokrenut je projekt druge opće preradbe koji je završio 2004. objavljivanjem drugog prerađenog izdanja ISBD(G)-a. Iako je, prvobitno, u sklopu projekta, bilo planirano objaviti i nova izdanja ISBD(A)-a, ISBD(CM)-a i ISBD(NBM)-a, kao i ISBD(ER)-a,¹⁶ objavljivanje tih pojedinačnih publikacija zaustavljeno je zbog rada na objedinjenom izdanju ISBD-a.

Na kraju ovog kratkog prikaza povijesti ISBD-a u kojem smo tek obuhvatili redosljed objavljivanja pojedinih standarda, naglasili bismo da je svaki standard prolazio točno utvrđeni postupak od pet koraka kako bi mogao biti objavljen. Takav postupak su prošla i dva dosadašnja objedinjena izdanja ISBD-a, preliminarno objedinjeno izdanje i objedinjeno izdanje iz 2011. Koraci su sljedeći: izradba nacrt, javni pregled i slanje komentara (*worldwide review*), izradba konačnog nacrt, usvajanje glasovanjem Stalnog odbora IFLA-ine Sekcije za katalogizaciju te objavljivanje.

Kako smo naglasili na početku ovog odjeljka, razvoj ISBD-a je bio planiran i ostvaren unutar nekadašnjeg IFLA-inog programa Univerzalne bibliografske kontrole. Razvojem strojno čitljive katalogizacije, programu Univerzalne bibliografske kontrole priključen je Međunarodni MARC (*International MARC*) tako da je programu, koji je u međuvremenu prerastao u jednu od temeljnih IFLA-ina djelatnosti (*core activity*), proširen akronim u UBCIM. Od 1990. do 2003. u Njemačkoj je knjižnici bio smješten ured zadužen za provedbu djelatnosti, da bi 2003. službenim okončavanjem UBCIM-a, Nacionalna knjižnica Portugala preuzela vođenje *UNIMARC Core Activity*, dakle jedne od IFLA-ina temeljnih djelatnosti koja se nastavlja na program Međunarodnog MARC-a.¹⁷ Službeni završetak programa UBCIM, nikako ne znači da se međunarodna knjižničarska

¹⁵ Byrum, John D. Nav. dj.

¹⁶ Riječ je o standardu koji, vjerojatno, ima najsloženiji razvojni put od svih ISBD-a. Vidi: Klarin, Sofija. Kataložni opis elektroničke grade : magistarski rad. Zagreb : S. Klarin , 2007.

¹⁷ UBCIM-IFLA : Universal Bibliographic Control and International MARC Core Activity : archive – historical material [citirano: 2013-03-21]. Dostupno na: <http://www.ifla.org/VI/3/ubcim.htm>

zajednica prestala ravnati prema zacrtanim načelima Univerzalne bibliografske kontrole koja su se od 2003. do 2008. ostvarivala unutar, ponovo jedne od temeljnih IFLA-inih djelatnosti, ICABS-a (*IFLA-CDNL¹⁸ Alliance for Bibliographic Standards*). No, 2008. ICABS je preimenovan u ICADS (*IFLA – CDNL Alliance for Digital Strategies*). Takva odluka je označila izvjestan stupanj nebrige za standarde za obradu građe, pogotovo kad se 2011. i sam ICABS ugasio, uz objašnjenje da je digitalizacija postala redovna djelatnost knjižnica te da je nije potrebno razvijati kroz posebnu temeljnu IFLA-inu aktivnost. Nadu da se stvari kreću ponovo k boljem te da će IFLA, kao cjelina, ponovo prepoznati temelje knjižničarske struke, daje naslutiti IFLA-ina stručna izjava o Univerzalnoj bibliografskoj kontroli objavljena u prosincu 2012.¹⁹

Skupina 0 Oblik sadržaja i vrsta medija²⁰

Skupina 0 sastoji se od dva elementa:

0.1 Oblik sadržaja

0.2 Vrsta medija.

Oba su elementa obvezna za navođenje u bibliografskom opisu. Propisani izvor podataka je sama jedinica građe (*the resource itself*), a elementi skupine 0 navode se na jeziku i pismu katalogne agencije. Ovisno o jedinici građe, ujednačeno izdanje ISBD-a iz 2011. propisuje niže navedene sheme redosljeda elementa uključujući interpunkcijske simbole.

Oblik sadržaja (obilježje sadržaja) : vrsta medija

Oblik sadržaja (obilježje sadržaja ; obilježje sadržaja) : vrsta medija

Oblik sadržaja. Oblik sadržaja (obilježje sadržaja) : vrsta medija

Oblik sadržaja (obilježje sadržaja). Oblik sadržaja (obilježje sadržaja) : vrsta medija

Oblik sadržaja (obilježje sadržaja) : vrsta medija + Oblik sadržaja (obilježje sadržaja) : vrsta medija

Kao što možemo vidjeti, uz prvi element *oblik sadržaja* javlja se i *obilježje sadržaja* koje je obvezno ako je primjenjivo. U ranijim verzijama nacрта objedinjenoga ISBD-a, kao i u dokumentu sa skupinom 0 objavljenom 2009. kao amandman preliminarnom objedinjenom izdanju ISBD-a, *obilježje sadržaja* imalo je značaj samostalnog elementa (što znači da je prvom razdoblju svog postojanja skupina 0 imala tri elementa). Kako je riječ o obilježju ili kvalifikatoru koji nije primjenjiv uz sve predviđene oblike sadržaja, ovakvo rješenje smatramo boljim.

¹⁸ CDNL (Conference of Directors of National Libraries) – Konferencija ravnatelja nacionalnih knjižnica

¹⁹ IFLA Professional statement on Universal Bibliographic control [citirano: 2013-03-21]. Dostupno na: http://www.ifla.org/files/assets/bibliography/Documents/IFLA_Professional_Statement_on_UBC.pdf

²⁰ Čitatelji trebaju uzeti u obzir da će hrvatski prijevod ujednačenoga ISBD-a, u izdanju Hrvatskoga knjižničarskog društva, biti objavljen do kraja 2013. što znači da prijevodi izraza iz Skupine 0 ne moraju nužno biti istovjetni konačnim rješenjima iz budućeg prijevoda. *Nap. a.*

Izrazi za prvi element skupine 0 *oblik sadržaja* su:

- drugi oblik sadržaja
- glazba
- izgovorena riječ
- objekt
- pokret
- program
- skup podataka
- slika
- tekst
- viševrtni oblici sadržaja
- zvukovi.

Uvidom u propisane izraze oblika sadržaja primjećujemo kako je nekadašnji element *opća oznaka građe* na određeni način razlomljen. Kako nas upozorava Ann M. Sandberg-Fox, opće oznake građe počele su se koristiti kao pravodobno upozorenje korisnicima da im je za korištenje audiovizualne građe potrebna oprema, te kao pomoć, makar i samo površna, u razlikovanju različitih formata djela.²¹ Vidljivo je da je prvi element skupine 0 određen prema prvom elementu izvedenom iz suodnosa pojmova „sadržaj/nositelj“ odnosno „sadržaj/medij“. Takvo rješenje sigurno pogoduje osiguranju veće specifičnosti, nego što je bilo moguće putem *opće oznake građe*. Postizanje dodatne, još više, razine specifičnosti omogućava „podelement“ *obilježje sadržaja* koje je obvezatno ako je primjenjivo. Unutar *obilježja sadržaja* propisani su kvalifikatori odnosno određenja vrste, pokreta, dimenzionalnosti i osjeta, kako je niže prikazano.

0.1.1 Obilježje sadržaja

0.1.1.2 Određenje vrste

- kartografski/a
- notirani/a
- izvedbeni/a.

0.1.1.3 Određenje pokreta (koristi se isključivo uz oblik sadržaja *slika*)

- pokretna
- nepokretna.

0.1.1.4 Određenje dimenzionalnosti (koristi se isključivo uz oblik sadržaja *slika*)

- dvodimenzionalna
- trodimenzionalna.

0.1.1.5 Određenje osjeta

- slušni/a
- gustativni/a

²¹ Sandberg-Fox, Ann M. ISBD(ER) i novi razvojni smjerovi u obradi elektroničke građe. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 46, 1/2(2003), str. 53.

- olfaktivni/a
- taktilni/a
- vizualni/a.

Bilježenje određenja vrste, pokreta kao i dimenzionalnosti zapravo i nije novina sa stajališta današnjih katalognih zapisa izrađenih u formatima za strojno čitljivo katalogiziranje, jer se upravo takvi podaci bilježe u već spomenutom bloku kodiranih podataka, a neki od njih i u oznakama vrste zapisa. Naravno, ne moramo posebno naglašavati da je najveća razlika u odnosu na podatke iskazane kodovima u formatima za strojno čitljivo katalogiziranje ta što će se elementi skupine 0 biti prikazani na sučelju kataloga (riječima prirodnog jezika). Ipak, izražavanje tih elemenata na jeziku katalogne agencije ukazuje na njihovu usmjerenost na govornike određenog jezika što u slučaju „malog“ jezika, poput hrvatskog, uvjetuje relativnu ograničenost uporabe tih elemenata iz čega proizlazi trajni značaj kodiranih podataka u međunarodnoj razmjeni zapisa. U svjetlu rasprava o prevelikim troškovima izradbe zapisa, ne možemo se ne zapitati jesu li kodovi mogli biti iskorišteni da se iz njih putem računalnih algoritma izvedu odgovarajući izrazi prirodnog jezika koji bi se mogli, isto tako, prikazati na sučelju kataloga. Bez detaljnije analize, teško je reći bi li to rješenje doprinijelo smanjivanju cijene izradbe zapisa. S druge strane, uvođenje cijele nove skupine zasigurno će dodatno povisiti troškove izradbe zapisa.

Vratimo se *obilježju sadržaja*. Svakako je najveća novost mogućnost bilježenja određenja osjeta što će zasigurno nadopuniti zapise nekih vrsta publikacija, poput slikovnica, korisnim podacima.

Možemo zaključiti da se elementom *oblik sadržaja* posebice, uz navođenje *obilježja sadržaja*, kada je to primjenjivo, može bolje izraziti o kakvom je obliku sadržaja riječ i to neovisno o nositelju, za razliku od *opće oznake građe* koja je bila više usmjerena mediju što je izazivalo poznatu nedoumicu u slučaju građe koja se sastojala od dva ili više formata (poput digitalizirane zemljopisne karte). Iako element *vrsta medija* slijedi u nastavku skupine 0, ostaje da se vidi, u kojoj će mjeri, neovisno iskazivanje oblika sadržaja biti razumljivo krajnjim korisnicima.

Drugi element skupine 0 je *vrsta medija*. Izrazi za *vrstu medija* su sljedeći:

- audio
- drugi mediji
- elektronički/a
- mikrooblik
- mikroskopski/a
- neposredovan/a
- projiciran/a
- stereografski/a
- video
- viševrsni mediji.

Jasno je da se po svojoj prirodi ovaj element izravnije naslanja na izvornu zadaću *opće oznake građe* koja je, između ostalog, morala upozoriti korisnika da im je za korištenje neke jedinice građe potrebna oprema. Hrvatski izraz „neposredovan/a“ prijevod je engleskog izraza „unmediated“ koji označava da za korištenje jedinice građe nije potreban nikakav uređaj. Kako su oba elementa skupine 0 obvezni, možemo se zapitati je li racionalno u još uvijek (barem u hrvatskim prilikama) prevladavajućem broju zapisa za tiskane knjige i serijske publikacije obvezno navoditi skupinu 0 kako je niže prikazano.

Tekst (vizualni) : neposredovan

Naravno, u slučaju posebno opremljenih slikovnica i knjiga za djecu ova argumentacija nema uporište. Ipak, možemo zaključiti da je vrijednost podataka zabilježenih u skupini 0 zasigurno veća kod netiskane građe, posebice u slučaju kad se građa sastoji od više formata. Jednako tako, ova argumentacija nema uporište ako ISBD promatramo kao samostalnu normu, neovisno o bilo kojem strojno čitljivom formatu, dakle kao „metadata content standard“. Ipak, propisani interpunkcijski simboli, kao i propisani redoslijed elemenata i skupina, ukazuju nam da ISBD još uvijek nije „prekinuo“ sa svojom poviješću, što ne znači da se iz ovog oblika ne može rabiti samo onaj dio koji ima značaj norme koja propisuje samo sadržaj.

Slijedi nekoliko primjera skupine 0 za pojedine vrste neknjižne građe.

Globus

Objekt (kartografski ; vizualni) ; neposredovan

Mikrofilm (tekst)

Tekst (vizualni) : mikrooblik

Zvučna snimka (npr. gramofonska ploča, zvučna kasetna ili CD)

Glazba (izvedbena) : audio

Izgovorena riječ : audio

Videosnimka (npr. videovrpca, videokaseta ili DVD)

Slika (pokretna ; dvodimenzionalna) : video

Film (npr. kolut filma)

Slika (pokretna ; dvodimenzionalna) : projicirana

Elektronička građa (CD-ROM)

Program : elektronički

Tekst (vizualni) : elektronički

Elektronička građa (streaming video)

Slika (pokretna ; dvodimenzionalna) : elektronička

Elektronička građa (PDF datoteka)

Tekst (vizualni) : elektronički

Viševrsna građa (videosnimka i zvučna snimka na DVD-u, brošura i fotografija)
Slika (pokretna ; dvodimenzionalna) : video. Glazba (izvedbena) : audio. Tekst (vizualni) : neposredovan. Slika (nepokretna ; dvodimenzionalna ; vizualna) : neposredovana

ili

Viševrsna građa

Viševrsni oblici sadržaja : viševrsni mediji

Za kraj odjeljka istaknuli bismo dobro poznatu činjenicu da ISBD kao međunarodna norma ne propisuje razinu zapisa što nas dovodi do toga da će katalogne agencije u slučaju viševrsne građe za skupinu 0 morati propisati različite razine navođenja za različite vrste zapisa (od CIP-a do zapisa u nacionalnim bibliografijama), što je i vidljivo iz zadnjeg navedenog primjera. Naravno, sve to pod uvjetom da knjižnice s naglaskom na nacionalne, koje su u većini zemalja ujedno i bibliografska središta (ili po novom nacionalne bibliografske agencije), prihvate u praksi skupinu 0.

Ostale značajne promjene u objedinjenom izdanju ISBD-a iz 2011.

Osim uvođenja skupine 0, prema riječima tadašnje predsjednice Skupine za pregled i preradu ISBD-a, Elene Escolano Rodríguez, objedinjeno izdanje ISBD-a iz 2011. obilježavaju još neke značajne promjene.²² Rodríguez ističe kako je tekst prerađen kako bi se izbjeglo nepotrebno ponavljanje te postigao viši stupanj ujednačenosti; razine obveznih, neobveznih i uvjetovanih elementa su pojednostavljene u svrhu upućivanja na obvezne elemente; navodi naslovljeni „osnova za opis“ jasnije su oblikovani u smislu određivanja „objekta“ bibliografskog opisa; više pažnje posvećeno je omeđenoj građi u više dijelova; tekst naslovljen „izvori podataka“ prerađen je radi postizanja veće ujednačenosti u nazivlju i primjeni; više pažnje posvećeno je nelatiničkim pismima; propisi za opis stare omeđene građe koji nisu bili u skladu s ISBD-om uklonjeni su; pojašnjena je razlika između kvalifikatora i elemenata; skupina 5 prerađena je tako da je opis tiskane građe usklađen s drugim vrstama građe; naziv skupine 6 je proširen te, konačno, veći broj definicija uključen je u glosarij.²³

Možemo zaključiti kako su novine u objedinjenom izdanju ISBD-a iz 2011. brojne, što znači da nisu samo ograničene na novouvedene elemente skupine 0. Nadamo se da će se u nekoj bližoj budućnosti u hrvatskoj knjižničarskoj literaturi pojaviti niz radova u kojima će katalogizatori koji su stručnjaci za pojedine vrste građe detaljnije predstaviti te kritički analizirati nabrojene novosti. Zasad imamo

²² Introduction / Elena Escolano Rodríguez. // ISBD : International standard bibliographic description / recommended by the ISBD Review Group ; approved by the Standing Committee of the IFLA Cataloguing Section. Consolidated ed. Berlin ; München : De Gruyter Saur, 2011. Str. XVI.

²³ Isto.

saznanja da je u pripremi takav rad koji se odnosina integrirajuću građu.²⁴ U nastavku ovog rada pokušat ćemo se skupno osvrnuti na najveće novosti iz objedinjenog izdanja ISBD-a značajne za izradbu zapisa za različite vrste neknjižne građe.

Neknjižna građa i objedinjeno izdanje ISBD-a iz 2011.

Kao što smo već istaknuli, najveća novina objedinjenoga izdanja ISBD-a iz 2011. je uvođenje skupine 0. Posljedično se u skupini 1 više ne navodi element *opća oznaka građe*. Prema svim specijaliziranim ISBD-ima *opća oznaka građe* nije bila obvezni već neobvezni element, tako da se, u pravilu, u hrvatskim katalognim zapisima nije ni navodila. Izuzetak po tom pitanju predstavlja elektronička građa. U katalogima većine hrvatskih knjižnica, sukladno praksi Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu, nalazimo u zapisima jedinice elektroničke građe navedenu *opću oznaku građe* [Elektronička građa]. Novina vezana uz elektroničku građu u odnosu na ISBD(ER) i hrvatsku katalognu praksu, izostavljanje je i oznake vrste građe kao obveznog elementa te opsega građe, kao neobveznog, ili jednostavnije rečeno, cijele skupine 3. Naime, i preliminarno objedinjeno izdanje ISBD-a iz 2007., kao i sljedeće izdanje iz 2011., u skupini 3 propisuje navođenje samo matematičkih podataka za kartografsku građu, podatka o glazbenom obliku za notirana glazbu²⁵ te brojčanih podataka za serijsku građu. Izostavljanje skupine 3 za elektroničku građu redosljeda i načina navođenja ponavljane skupine 3, primjerice u slučaju elektroničkog časopisa ili elektroničke zemljopisne karte. No, jednako tako oznake vrsta građe, koje su se u zapisima hrvatskih knjižnica navodile bez izraza „elektronički“ (zbog odluke o navođenju *opće oznake građe* [Elektronička građa]), prema novom izdanju ISBD-a više nije potrebno navoditi. Riječ je o oznakama poput „podaci“, „tekstovni podaci“, „kartografski podaci“, „časopis“, „online služba“, „mrežno mjesto“ itd.²⁶

Na ovu problematiku nadovezuje se pitanje navođenja izraza za *opseg* odnosno *posebnu oznaku građe* u skupini 5. U novom izdanju ISBD-a imamo promjenu u prvom elementu skupine 5 koji se sad samo zove *opseg*, dok *posebna oznaka građe* postaje, zapravo, njegov kvalifikator. Objašnjenje za tu odluku usklađivanje je materijalnog opisa tiskane s ostalim vrstama građe. Za tiskani tekst i notiranu glazbu u jednom svesku ostavljena je mogućnost izostavljanja broja fizičkih jedinica odnosno navođenja podataka o opsegu kao paginacije sveska. (Ovo zvuči donekle neobično s obzirom na odredbe vrijedećeg nacionalnog

²⁴ Holub, Karolina; Rudomino, Ingeborg. Integrirajuća građa u novom objedinjenom izdanju ISBD-a. // 16. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji : mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture, Poreč, 28.-30. studenoga 2012. (zbornik radova u pripremi).

²⁵ Izraz „notirana glazba“ doslovan je prijevod engleskog izraza *notated music* korištenog u ISBD-u kojim su obuhvaćene ne samo note već i grafičke partiture odnosno glazbena građa u bilo kojem čitljivom obliku. *Nap. a.*

²⁶ ISBD(ER) : Međunarodni standardni bibliografski opis elektroničke građe / preporučila Radna grupa za pregled ISBD(CF)-a. Prerađeno izd. ISBD(CF)-a: Međunarodnoga standardnoga bibliografskog opisa računalnih datoteka. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2001. Str. 112-113; 127-128.

kataložnog pravilnika, no treba imati na umu da element *opseg* u objedinjenom izdanju ISBD-a sadržava kao kvalifikator *posebnu oznaku građe*). Ističemo kako se u objedinjenom izdanju ISBD-a iz 2011. javljaju i novi izrazi u prvom elementu skupine 5, sukladno pojavi novih vrsta građe poput „1 streaming zvučna datoteka“ ili „1 streaming video datoteka“.²⁷

Istaknuli bismo i određene novine u skupini 8 koja je promijenila naziv u *Identifikator građe i uvjeti nabavljanja*, što znači da je u njoj uz ISBN, ISSN i ISMN sada moguće zabilježiti i neke druge identifikacijske oznake poput oznaka DOI, URN, PURL te broja nakladnika, broja otiska, robnog žiga koji može sadržavati brojeve ili oznaku sastavljenu od slova i brojeva popraćenu ili ne brojem iz nakladničkog kataloga. Ove mogućnosti svakako doprinose kvalitetnijem bibliografskom opisu pojedinih vrsta neknjižne građe.

Kako je u pripremi dokument koji će detaljno prikazati sve novine objedinjenog izdanja ISBD-a, o čemu ćemo nešto reći u idućem odjeljku, u ovom kratkom osvrtu ograničili smo se na isticanje najvažnijih novosti.

Umjesto zaključka

Komisija za katalogizaciju Hrvatskoga knjižničarskog društva osnovala je krajem 2010. dvije radne grupe s ciljem preradbe i/ili izradbe nacionalnoga kataložnog pravilnika. Radna skupina za kataložni opis temelji svoj rad na komentiranju odredbi objedinjenog izdanja ISBD-a u usporedbi s vrijedećim nacionalnim pravilnikom, specijaliziranim ISBD-ima za pojedine vrste građe, koji su još u uporabi u hrvatskim knjižnicama, te samom kataložnom praksom. Analiza i preporuke Radne skupine koji će u obliku mrežne publikacije biti dostupni na mrežnim stranicama Komisije za katalogizaciju HKD-a, zasigurno će doprinijeti bržem, jednostavnijem i ujednačenijem uvođenju (ili neuvođenju) novina iz objedinjenoga izdanja ISBD-a u hrvatsku kataložnu praksu. Naravno, ne smijemo zanemariti i ulogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu kao hrvatskoga bibliografskog središta čije se odluke o uvođenju novosti iz ISBD-a, poglavito dijela o prestanku navođenja *opće oznake građe* (barem za elektroničku građu) odnosno o bilježenju elemenata novouvedene skupine 0, s nestrpljenjem, očekuju.

Literatura

Area 0: Content form and media type area / recommended by the ISBD Review Group ; approved by the Standing Committee of the IFLA Cataloguing Section. December 2009, revised 28 December 2009 [citirano: 2013-02-15]. Dostupno na: <http://www.ifla.org/publications/isbd-area-0-content-form-and-media-type-area>

²⁷ Ponovo ističemo kako će hrvatski prijevod ujednačenoga ISBD-a, u izdanju Hrvatskoga knjižničarskog društva, biti objavljen do kraja 2013. što znači da prijevodi navedenih izraza ne moraju nužno biti istovjetni konačnim rješenjima iz budućeg prijevoda. *Nap. a.*

Byrum, John D. IFLA's ISBD programme : purpose, process, and prospects. // 3rd Meeting of Experts on an International Cataloguing Code (IME ICC3) December 12-14, 2005 Cairo, Egypt [citirano: 2013-02-19]. Dostupno na: <http://archive.ifla.org/imeicc3/pdf/papers-ISBD09-05.pdf>

Cato, Andres. ISBD : International standard bibliographic description - Consolidated edition - approved! Poruka elektroničke pošte. 2011-02-02

Cato, Anders. ISBD : International standard bibliographic description - Consolidated edition for approval. Poruka elektroničke pošte. 2010-12-31

Društvena izdanja. // Hrvatsko knjižničarsko društvo [citirano: 2013-03-02]. Dostupno na: <http://www.hkdrustvo.hr/hr/izdanja/kategorija/drustvena/>

Escolano Rodríguez, Elena. Dorothy McGarry. Consolidated ISBD : a step forward. // World Library and Information Congress: 73rd IFLA General Conference and Council, 19-23 August 2007, Durban, South Africa [citirano: 2013-02-15]. Dostupno na: http://archive.ifla.org/IV/ifla73/papers/145-EscolanoRodriguez_McGarry-en.pdf

Full ISBD examples : supplement to the preliminary consolidated edition of the International Standard Bibliographic Description (ISBD) / compiled by the ISBD Examples Study Group. Original ed. August 2011, rev. February 2013 [citirano: 2013-02-15]. Dostupno na: <http://www.ifla.org/publications/full-isbd-examples>

Holub, Karolina; Rudomino, Ingeborg. Integrirajuća građa u novom objedinjenom izdanju ISBD-a. // 16. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji : mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture, Poreč, 28.-30. studenoga 2012. (zbornik radova u pripremi).

IFLA Professional statement on Universal Bibliographic control [citirano: 2013-03-21]. Dostupno na: http://www.ifla.org/files/assets/bibliography/Documents/IFLA_Professional_Statement_on_UBC.pdf

International standard bibliographic description : (ISBD) / recommended by the ISBD Review Group ; approved by the Standing Committee of the IFLA Cataloguing Section. Preliminary consolidated ed. München : K. G. Saur, 2007. Dostupno i na: http://www.ifla.org/files/assets/cataloguing/isbd/isbd-cons_2007-en.pdf

Introduction / Elena Escolano Rodríguez. // ISBD : International standard bibliographic description / recommended by the ISBD Review Group ; approved by the Standing Committee of the IFLA Cataloguing Section. Consolidated ed. Berlin ; München : De Gruyter Saur, 2011. Str. XI-XVII.

ISBD : International standard bibliographic description / recommended by the ISBD Review Group ; approved by the Standing Committee of the IFLA Cataloguing Section. Consolidated ed. Berlin ; München : De Gruyter Saur, 2011.

ISBD(ER) : Međunarodni standardni bibliografski opis elektroničke građe / preporučila Radna grupa za pregled ISBD(CF)-a. Prerađeno izd. ISBD(CF)-a: Međunarodnoga standardnoga bibliografskog opisa računalnih datoteka. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2001.

ISBD(G) : Opći međunarodni standardni bibliografski opis : tekst s napomenama / priredila Radna grupa za izradbu općega međunarodnog standardnog bibliografskog opisa što ju je osnovala Komisija za katalogizaciju Međunarodne federacije bibliotekarskih društava i ustanova. Zagreb : Hrvatsko bibliotekarsko društvo, 1979.

Klarin, Sofija. Kataložni opis elektroničke građe : magistarski rad. Zagreb : S. Klarin, 2007.

McGarry, Dorothy. Razvoj Ujednačenoga međunarodnoga standardnoga bibliografskog opisa. // Zbornik radova / Međunarodni skup u čast 100-te godišnjice rođenja Eve Verona, Zagreb, 17. – 18. studenoga 2005. = Proceedings / International Conference in Honour of the 100th Anniversary of Eva Verona's Birth, Zagreb, November 17 – 18 2005 ; uredile, edited by Mirna Willer, Ana Barbarić. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo = Croatian Library Association, 2007. Str. 67-74.

Sandberg-Fox, Ann M. ISBD(ER) i novi razvojni smjerovi u obradi elektroničke građe. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 46, 1/2(2003), Str. 50-59.

Superseded ISBDs. // IFLA [citirano: 2013-03-02]. Dostupno na: <http://www.ifla.org/en/isbd-rg/superseded-isbd-s>

UBCIM-IFLA : Universal Bibliographic Control and International MARC Core Activity : archive – historical material [citirano: 2013-03-21]. Dostupno na: <http://www.ifla.org/VI/3/ubcim.htm>

Verona, Eva. Univerzalna bibliografska kontrola i međunarodno ujednačavanje kataložnih postupaka. // Informatologia Yugoslavica 8, 1/4(1976), Str. 1-22.